

Зоран Лакић

МОРАЛНИ ФАКТОР ОКТОБАРСКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ У НОР-у И РЕВОЛУЦИЈИ НАРОДА ЈУГОСЛАВИЈЕ 1941—1945. ГОДИНЕ

Насловљена тема је врло сложена. О њој би се могло писати занимљиве књиге и припремати зборници драгоцене грађе. Претензије реферата су усмјерене на указивање пажње на изузетност значаја ове теме, како са становишта теорије, тако исто и са становишта искустава једне револуције у функцији истих циљева друге револуције. Такво одређење наметнуло је и методолошки приступ у форми тезе — увјерен да се на тај начин могу апострофирати бројна питања шире тематске цјелине. У сваком случају сматрам да се сложени процеси најбоље могу схватити и објаснити када се сагледавају из различитих углова.

У припреми реферата консултована је важнија документација партијског поријекла: прогласи, упутства, летаци Централног комитета КПЈ и других партијских тијела. Затим значајнија документација о стварању и раду органа народне власти од најниже инстанце до АВНОЈ-а, односно до усвајања првог послератног Устава ФНРЈ. Консултована је, наравно, и литература неких наших историчара који су, маргинално, третирали ово питање, затим зборници сјећања и, најзад, неки радови наших теоретичара и појединих литерата. Међутим, још доста докумената које треба консултовати у потпунијој елаборацији назначене теме, као, уосталом, и стручних прилога у научној периодици, које такође треба користити.

Октобарска револуција конкретизовала је марксистичку револуционарну мисао и подстакла оптимизам радничке класе широм свијета — у успјех свјетске револуције. Тај подстицај је био константан и позитивно је дјеловао на развој сваког националног радничког покрета. Снага моралног фактора Октобарске револуције зависила је од саме идеје Октобра, од традиције рад-

ничког покрета на конкретном географском и историјском простору, степена његовог развоја и организованости и најзад, завила је од кадровског потенцијала и његове оспособљености да идеје Октобра прилагоди конкретним условима свога покрета. Њене идеје инспирисале су прогресивне снаге наше земље и непосредно допринијеле организационом и идејном уједињењу југословенског пролетеријата. КПЈ је створена на идејним основама Октобарске револуције, која је доживљавана као почетак свјетске социјалистичке револуције. Тако су о Октобарској револуцији говорили напредни студенти који су се школовали изван домовине, учесници Октобарске револуције из наших земаља. Тако је о њој писала напредна штампа у свим југословенским земаљама. Њени основни принципи, формулисани у ставу: хљеб — гладним, фабрике — радницима, земља — сељацима, власт — совјетима, мир — народима, врло брзо су ухватиле коријен код наших народа и снажно дјеловали на стварање и перманентно јачање револуционарног расположења.

Наша теоријска мисао била је под снажним утицајем Октобарске револуције, односно њеног учења о Партији, власти и држави. КПЈ је безрезервно оцјењивала позитивним совјетско искуство у Октобарској револуцији и последице ње. Совјетски систем је био историјски узор за све раднике партије, па и за КПЈ то се види из партијских докумената са свих партијских конгреса. У Програму КПЈ, усвојеном на Вуковарском конгресу, јуна 1920. године — дословице пише: „Искуство руске револуције учи нас да се прелаз од капитализма ка социјализму врши помоћу диктатуре пролетеријата у облику *совјетске власти*. Само совјетска власт осигурава подизање новог друштвеног поретка. *Совјетска република* спроводи владавину радног народа, она даје сву власт — законодавну, извршну и судску — радном народу, који је организован у радничким, војничким и сељачким вијећима. . .” Исте године Филип Филиповић је писао да се „пролетеријат и радни народ свуда мобилише и припрема за ту силу која ће извојевати совјетски устав, праву совјетску власт”.

На десетогодишњици Октобарске револуције, Централни комитет КПЈ захтијева да се прави паралела између стања у Југославији и СССР-у. Остварења у СССР-у доживљавају се као властита. Зато се позива радничка класа Југославије на борбу са свима „који ће се усудити да дигну руку против домовине свјетског пролетеријата — Совјетског Савеза.” У документима усвојеним на Четвртом конгресу КПЈ 1928. године каже се да је пobjеда Октобарске револуције дала радницима цијелог свијета социјалистичку отаџбину — Совјетску Русију. Зато је одбрана СССР од међународне буржоазије „часна дужност међународног пролетеријата”. Истовремено се подсећа да је млада совјетска држава у годинама 1919—1921. „побиједила интервенционистичке армије 14 држава”. Нови напад на СССР доказаће факат постојања међународне солидарности пролетеријата.”

У истом смислу и на исти начин пише партијска штампа о изванредним остварењима у СССР-у, која је омогућила Октобарска револуција. Наведени примјери илуструју до којег степена се попут сунђера упија искуство Октобарске револуције у пракси радничког покрета Југославије. Октобарска револуција се изједначава са совјетским политичким системом који се индетификује са социјалним и револуционарним уопште. Уосталом, већ цитирани Програм КПЈ са Вуковарског конгреса 1920. године не скрива тај циљ и ту оријентацију.

Та револуционарна перспектива није напуштена за сво вријеме међународног периода 1918—1941. године; Чак и у вријеме јалових класних конфронтација 1920—1935. Поводом излагања новог Совјетског Устава 1936. године „Пролетер” пише о „побједи развијене и до краја досљедне демократије”, „остваривању најбољих људских идеала, о срећи, слободи и благостању човјека” и подвлачи његово „особито значење за Југославију јер садржи и програм свог властитог ослобођења”. У томе је најрадикалније пошла V земаљска конференција КПЈ која је одржана у Загребу октобра 1940. године. У Резолуцији, која је том приликом усвојена као нека врста акционог политичког програма КПЈ, говори се да се радничкој класи у „савезу са радним сељаштвом и угњетеним народима” отвара „перспектива нових побједа социјализма”. У прогласу поводом годишњице октобарске револуције исте 1940. године, Централни комитет КПЈ инсистира да се истраје у борби попут октобра који исписује „најславније странице у историји човјечанства до данас”. Захтијева се пакт са СССР-ом, укидање конц-логора и Закона о заштити државе, пуштање на слободу свих политичких и војних кажњеника, траже се демократска права и слободе, национална слобода и равноправност свих народа Југославије, прогресивно опорезивање грађана, додјела земље сиромашним сељацима који је и обрађују; тражи се, најзад, и оснивање Народне владе. Сви наведени захтјеви су истовремено мотивисани совјетским искуством и условљени актуелним стањем.

Теоријски ставови и политички рад КПЈ врше непосредан утицај на свијест народа о моралним и другим вриједностима Октобарске револуције. У политичкој пропаганди идеализира се СССР као земља благостања, чак се говори да се „уводи седмодневни радни дан без смањења и онако високих надница”. СССР се квалификује као земља раја и представља као „цвјетни врт социјализма” и тд. и тд. Тако пише штампа, такви су и путописи напредних списатеља. Нема довољно критичког става према актуелној стварности СССР-а. Чак је и врло одмјерени Мирослав Крлежа назвао Октобар и Лењинизам „гвозденим смјером” — на супрот оном што је називао „болесном Европом”. За совјетску земљу Крлежа пише да „живи као пристојно уређен парк”, у којој је селекција способности у корист колектива, а човјек човјеку није вук, него човјек”. Та идеализација налази погодно

тле у народној свијести, коју добро илуструју стихови народне пјесме која се масовно пјевала на сијелима и излетима:

— А најљепше код њих што је
 Код њих нема ријеч *моје*
 Код њих има ријеч *наше*
 То се мени допадале.

Најбоља потврда значаја таквог политичког рада и народног опредјељења је устаничка 1941. година. Проглас Централног комитета КПЈ није случајно упућен народима Југославије баш 22. јуна 1941. године када је Њемачка напала Совјетски Савез. Истицано је да је борба СССР-а значила извор моралне снаге за престојеће борбе НОР-а и револуције народа Југославије. Многи су се определили за НОП баш зато што је то значило наставак сарадње и пријатељства са СССР-ом, — земљом побједничке Октобарске револуције.

Актуелна историјска ситуација извјесно је другачија од ситуације у вријеме Октобарске револуције. То је руководство КПЈ било јасно. Зато се на V земаљској конференцији КПЈ 1940. године не говори о Октобарској револуцији као путоказу. НОП 1941. године има иза себе искуство Париске комуне, руске револуције 1905. и нарочито и посебно искуство Октобарске револуције 1917. године. Наиме, на основу искуства Париске комуне, Маркс је писао о неопходности разбијања старе државне организације што Лењин — на искуству руске револуције — даље разрађује и означава као битан услов за освајање власти и успостављање диктатуре пролетеријата. Као што се основна начела и дух Париске комуне отјеловљују у Октобарској револуцији и совјетима, тако се Октобарска револуција и совјетска власт јављају као битан фактор НОР-а и револуције народа Југославије. Та се искуства наравно не апсолутизирају. Она су условљена особеношћу националне и историјске власти — кондезују искуство, али су и оригинална творевина, што је израз различитих услова у којима се одвијају политички процеси, социјално-политичке структуре друштва, сложености међунационалних односа и најзад актуелне међународне ситуације, свеједно што се некада и именом, а често и садржајем рада — поистовјећују са руским совјетима, што су попут њих засновани на јединству власти, што слиједе социјалну политку кроз мораторијум дугова грађана који живе од свога рада, снижавање плата вишим категоријама службеника, давањем помоћи незапосленим, наговјештајем запошљавања и тд. Њиховим оснивањем и првим одлукама 1941. године отворен је процес друштвено-политичких промјена. Спој емпириског и теоријског сазнања упућује НОП на рушење старих органа власти који постају упоришта контрареволуције. Револуционарна теорија и пракса то потврђују.

У политици КПЈ перманентно се ставља акценат на морални фактор Октобарске револуције. У Ужицама је 1941. године организована величанствена прослава јубилеја Октобра. У новембарском прогласу Централног комитета КПЈ 1942. године каже се између осталог: „Угледајте се на народе Совјетског Савеза, на њихово јединство, одлучност и јунаштво у борби против омражених фашистичких освајача, угледајте се на њихово непомућено братство и јединство у одбрани њихове велике социјалистичке домовине — тековине велике Октобарске револуције. Станите сви као један, без обзира на политичке погледе, вјеру и народност — у један свеопшти народноослободилачки фронт, ради одбране наше независности, слободе и опстанка.” У документима Острошке скупштине црногорских родољуба, такође, 1942. године, пошло се још даље. У прогласу који је упућен црногорском народу каже се: „Наша је дужност да борбом, непрестаном борбом, не дозволимо да ни један непријатељски војник не оде из наше земље на Источни фронт. Армије наших савезника боре се и за нас. Ми се морамо борити и за армије наших савезника, јер је то борба за нас, за нашу будућност, за срећан живот и слободу.”

У 1943. години се говори о „побједоносном миру” ријечима и искуством Октобарске револуције: „Као што је 1918. побједа велике Револуције донијела народима мир... , тако се Црвена армија данас бори за мир, од свога рођења она је оруђе мира, али побједоносног мира и не само за совјетске народе, већ за све, а наш народ напосе.” Уствари од Лењина и Октобра прокламовани мир посматра се као обећање и почетак реализације Кантовог „вјечитог мира”. У 1944. години се каже да се кроз борбу родило и изградило „ново братство с народима Совјетског савеза, братство оружја и крви, братство слободе” и позива народ у одлучан бој којим путем ће се „најбоље одужити... Совјетском Савезу, нашем великом брату”.

Извјесно је да је плима НОП-а била условљена успјесима Црвене армије на Источном фронту. Послије контрафанзиве Црвене армије под Москвом крајем 1941. године или послије пораза Њемаца код Стаљинграда, појачано је расположење за НОП. Уколико је и када Совјетска земља пролазила кроз кризне ситуације — и то се одражавало на снагу моралног фактора Октобарске револуције. Посебно због тога што је то зналачки и перфидно користила пропаганда непријатеља. Са народним ољчшевљењем понекад су ишли бољшевизација, колективизација, стварање совјетских република, развлашћивање „жулака и буржоазије”. Када се то чинило независно од стања односа унутар великих савезника, негативно се одражавало на развој НОП-а и ток народноослободилачке борбе. Као примјер да наведемо догађаје у Мачви 1941, Црној Гори на прелазу 1941/1942. годину, Босни и Херцеговини 1942. године и тд. Искривљавање генералне линије изазвало је губљење моралног и политичког утицаја НОП-а, или

још прецизније — узроковало је његове поразе у појединим регионима земље.

Анализа генезе федерализма у НОП-у, такође упућује на значајан утицај Октобарске револуције. То се може видјети у бројним прогласима Централног комитета КПЈ, као и у практичним рјешењима. О СССР-у се говори и пише као о земљи равноправних народа. Уосталом Стаљински устав из 1936. године је узор и популаризација федерализма као облика државног уређења. Тај концепт је доста коришћен у нашим опредељењима за изградњу Југославије на федеративном принципу. Лењинова мисао Октобра — „сва власт произилази из народа и припада народу” — уграђена је у наш први послеријатни устав 1946. године, као и начела слободе, националне и социјалне равноправности, демократизма и посебно начело равноправности народа. Тако је наш Устав из 1946. године повезан са идејама Октобарске револуције. По примјеру Руске СФСР, таква улога је намијењена Србији која је конципирана као сложена федерална јединица. Отуда ваљда проистиче и назив Велика антифашистичка скупштина народног ослобођења Србије док се остале једноставно називају антифашистичке скупштине или само вијећа народног ослобођења, зависно од тога на ком подручју се конституишу.

Посебну пажњу заслужује манифестациона димензија Октобарске револуције. У питању су прославе које се организују на дан Октобарске револуције, али и прославе дана стварања Црвене армије, комеморације поводом дана Лењинове смрти, прославе Првог маја и других празника међународног пролетеријата. Како је о томе предвиђено посебно саопштење, задржаћу се на констатацији да су то по правилу били масовни народни скупови и да су својим програмским садржајима вршили снажан утицај на свијест народа. Октобар постаје симбол снаге и храбрости, равноправности и правичности, хуманизма и демократичности, симбол перманентног успона револуције и социјализма. По узору на Октобар народ у своме рату 1941—1945. године кроз борбу ствара своје јунаке, ствара нове вриједности и тежи новим друштвеним односима. То су ликови попут Чапајева, Матрасова, Панфилова, Космодемјанскаје и тд. И подвизи су им слични. У ратном хаосу партизани презиру смрт, и боре се за живот достојан човјека. Није херој онај који храбро гине, већ онај који се храбро бори. Но, то је већ ствар литературе, као што су и стихови познатог партизанског пјесника Кајуха:

Знаш мајко лијепо је живјети
Али за оно зашто сам умро —
Хтио бих опет умријети.

илустрација овако изграђеног моралног лика партизана.

Није претјерано рећи да је у масовној свијести народа и појединачној свијести партизана — борца постало једно позити-

вно хтјење — да се и по колективном и личном јунаштву, по самопријегору и пожртвовању, по жртви за коју се је спремно — да се по свему томе достигне ниво бораца октобарске револуције и настављача њиховог дјела. Та позитивна утакмица одржава се и кроз држање заробљених бораца пред непријатељем. Као илустрацију наводимо једно карактеристично сјећање о томе: „Цијела глава била му је натечена. Онисвијешћен је бачен на под. Међутим, чим се освијестио, почео је да пјева руске револуционарне пјесме”. Сачуване поруке на смрт осуђених партизана уствари су непоновљиве и трајне поуке.

Те вриједности није могао да оспори ни непријатељ. Један од истакнутих функционера њемачке окупационе власти др Херолд Турнер писао је о југословенским партизанима: „Позиције партизана у шумама су такве да је такорећи немогуће погодити их у срце. Не помаже ни појачана пропаганда која говори о томе да Бољшевицима иде на фронту рђаво. Добијамо утисак да ни вијест о капитулацији СССР-а неби довела до капитулације ових бандита који су жилави као ђаволи”.

У појединим дјеловима Југославије фактор Октобарске револуције као класни, ојачан је и традиционалним руским фактором, који је још шири јер је само ослободилачки. То се у првом реду односи на Црну Гору. Иступити пред устаничку масу против Совјетске Русије значило би — одвојити се од већине и тако изгубити свако упориште, јер се то могло тумачити окретањем леђа традиционалном савезнику Црне Горе и црногорског народа. Управо зато имамо случајева да се четничке контрареволуционарне снаге изјашњавају да оне нису против револуционарних промјена. Уочи свога разлаза са НОП-ом у Црној Гори фебруара 1942. године један од четничких лидера — Баја Станишић је изјављивао да није против Стаљина, што би требало да значи да није против комунистичке идеологије и револуције, али да је против „партизана који су троцкисти”. Квислиншки „Глас Црногорца” у броју од 28. марта 1942. године пише да „Марксизам и црногорски комунизам узајамно се искључују”.

Сличну тактику у борби против НОП-а и одвајању маса од њега примјењивали су и четници у Босни приближно у исто вријеме. Наиме, четнички командант Дангић у преговорима са делегатом ЦК КПЈ и Врховног штаба — Светозаром Вукмановићем Темпом оптужује партизана и КПЈ следећим ријечима: „Ви сте троцкисти! Ја ћу вас тужити Стаљину!”

У истом смислу занимљив је још један докуменат четничког поријекла. Ради се о дијалогу који је вођен јуна 1943. године између једног високог функционера квислиншког покрета у Црној Гори и италијанског пуковника:

„Ви нећете да ваши људи оду за Босну” — пита италијански пуковник.

— Нећемо одговорио сам, јер је то авантура која се мора завршити поразом... Ви хоћете данас да наши људи иду за Босну, а сјутра можете тражити да иду на Русију.

— Наравно, одговорио је пуковник.

На ово сам рекао: — Нико не би могао покренути Црногорце против Русије и руског народа...

— Сигуран сам да би сви Црногорци дали сличан одговор, ако би хтјели пошетно и искрено и да би се једва њих стотинак, који би, можда, рекли: хоћемо, али симболично, као за Босну. Да се поврате грдни и срамотни, као из Босне."

Наведени примјери говоре да су и четничке снаге респектовале руски фактор, јер је фактором Русије и свега онога што је у њој стварно након Октобарске револуције — требало привући народ на своју страну. Овдје је садржан одговор и на питање — да ли је оваква орјентација у појединим фазама НОП-а сужавала његову платформу. Класна компонента је мобилизаторски дјеловала на масовно опредјељење народа за НОП у Црној Гори.

Идеје Октобра живе и у називу првих органа револуционарне власти који су се у Црној Гори — вољом народа јавили још у јулу 1941. године. Први орган власти у Грахову, на примјер, назива се радничко-сељачки совјет. Његове прве одлуке су и по форми и по садржини сличне декретима руских совјета. На подручју Никшићког НОП одреда, традиционална парола — Смрт фашизму — Слобода народу! замијењена је са крилатицом — Црвена армија је с нама — Побједа је наша. Сваки докуменат са потписом легендарног партизанског команданта Саве Ковачевића — завршавао се управо са том паролом. У суштини то је исто. Али је очито увјерење да је управо СССР и његова Црвена армија залага побједе над фашизмом и важан фактор у ослобођењу и наше земље и њених народа. Неке значајне битке у току НОР-а планиране су и вођене у славу Октобарске револуције или неких других празника међународног пролетеријата. Посјетимо се да је први напад за коначно ослобођење Цетиња изведен ноћу 6/7 новембра 1944. године, дакле, уочи прославе Дана Октобарске револуције.

Традиционални реликт који се потврђивао у прошлости остао је у вијести народа и његових првака. КПЈ то подхрањује свјесна утицаја руског фактора, односно октобарске револуције. У пропаганди и политичком раду 1941. године доминантан савезник је СССР са свим атрибутима. Црногорци по природи свијет романтичара, вјерују да спас долази са истока. У прогласу Покрајинског комитета КПЈ за Црну Гору, Боку и Санџак, који је објављен у поводу напада Хитлера на СССР — дословице пише: „До националне слободе можеш доћи — удружен са свим поробљеним народима Југославије и Балкана, *једино* у Савезу са великом моћном и непобједивом земљом Социјализма Совјетским Савезом". У зиму 1942. године вјерује се у илузију о до-

ласку совјетских авиона на Жабљак који се мјесецима чекају. Реална политика је, међутим, суровија. Њу чине таквом односи између великих сила, који се често ломе на малим државама и народима. То је стварност која се као таква често врло тешко прихвата.

Октобарска револуција врши снажан утицај и на партизанску културу. Већ смо говорили о ставу неких писаца и посебно Мирослава Крлеже. Социјална литература јавља се као противтеза литералном идеализму. Њој припадају најбољи југословенски писци — скупљени око часописа: Критика, Култура, Израз. Наша стварност, Данас, Никшићки Ваљци и тд. Неки од њих и данас трају и настављају да врше свој утицај на ранијим естетским и идејним критеријумима и принципима. Сви ти писци и сви ти часописи ширили су комунистичке идеје са вјером да је Комунизам најправеднији и најхуманији поредак у свијету. И у овим текстовима наравно, има идеализма у предвиђању будућности, који је добро изражен у ријечима легендарног црвеноармејца Чапајева „Живот ће онда бити толико лијепо да више неће постојати ни потреба да се умре”. Још 1923. године у једном прогласу Мјесне организације Независне радничке партије у Загребу се каже да је Октобарска револуција, између осталог читавом радном народу отворила врата ка „просвјети и знању, које су до тада владајуће класе монополисале за себе”. У истом смислу пише и напредна штампа. „Омладински покрет” — лист Напредне црногорске омладине, који је почео да излази након почетка оружане борбе 1941. године пише да „Народноослободилачка борба носи у себи и борбу за културу, која већ данас почиње, а свој пуни замах добиће — када борба за слободу буде завршена. Књига нам помаже да освојимо слободу, слобода ће нам омогућити да освојимо књигу... Стога књига и културни рад морају бити нераздвојни пратилац наше борбе за слободу.”

Култура се третира као револуционарни чин, па се масовни културни покрет јавља упоредо са почетком оружане борбе, са њом се развија и траје. Врло популарни партизански пјесник Владимир Назор — у својој 67 години живота оставиће запис као потврду дубоке импресије са оним што га је срело на ослобођеној територији: „Кличе културе сваке врсте избијају на трновитом партизанском тлу... Партизанска литература кључа по свуда у партизанским шумама, тече у млазовима и у потоцима, постаје ријека. Нема одреда, батаљона, бригаде, и тд. која не издаје свој часопис — крчат пјесмицама, кратким причама, анегдотама, а готово увијек накићен оргиналним цртежима сваке врсте”.

Ова импресија великог пјесника има потврду у слиједећим подацима: У току НОР-а и револуције штампано је преко 100 драмских текстова и објављено више од 160 збирки пјесама са нотама или са текстовима за пјевање; Само у Словинији је током НОР-а настало 216 композиција за хор, соло глас и оркестар. У

току НОР-а излазило је преко 3.500 разних листова и издато близу 6.000 наслова посебних издања — књига и брошура. Прича за себе су ликовна рјешења бројних партизанских листова. У нашим музејима се чува око 11.000 листова графике и цртежа чији су аутори преко 230 ликовних умјетника, колико их је учествовало у НОР-у и револуцији народа Југославије. У ратним условима заживјело је и фреско сликарство као најкомпликованији облик ликовног израза.

У партизанској култури посебно мјесто припада партизанској пјесми. Поникло их је око 20.000 што је битан индикатив револуционисања масовне народне свијести. При томе имамо у виду да партизанска пјесма својом мелодијом зближава не само народе и генерације, већ и идеје покрета у којима је настајала. О легендарном команданту Сави Ковачевићу пјевало се на мелодију пјесме из Октобарске револуције. Пјесма црногорских партизана узима за своју познату мелодију пјесме — Црвен је исток и запад. Исти је случај и са популарном пјесмом Бандјера Роса, коју су пјевали истарски партизани. Наша позната партизанска пјесма — Друже, твоја кућа гори, била је најпопуларнија пјесма вијетнамских партизана.

Цјелокупни рад у области културе поред основне мисије културног препорода народа, вршио је снажан утицај на његову борбену и политичку свијест. И данас је партизанска пјесма незаобилазни дио сваког културно-умјетничког програма.

Резимирајући изложене анализе, треба рећи да су народи Југославије предвођени својом КПЈ, у октобарској револуцији видјели почетак свјетске социјалистичке револуције и стварање држава нових односа. Совјетска Русија поимана је као материјална залога остварења свих идеја и идеала. Совјетска социјалистичка федерација, створена на бази самоопредељења народа и израђена на начелу националне равноправности — била је узор за изградњу таквих односа у сопственој земљи. Зато се може рећи да утицај Октобарске револуције траје у континуитету, да је одиграо значајну улогу у историји југословенског револуционарног радничког покрета, посебно у току НОР-а и револуције 1941 — 1945. године, да се одразио на битне елементе друштвеног стваралаштва. У цјелини гледано ти утицаји су плодотворно дјеловали. Примјери неминовног идеализма и романтизма у представљању искустава Октобра и актуелног стања социјалистичке изградње у СССР-у — више су и често били подстицај, а мање и понекад сметња. Револуционарни романтизам ће тек касније родити посљедице, које су се, у овом случају, огледале у споријем трагању сопственог пута у социјализам, који је неминовност сваког револуционарног покрета, укључујући ту и

Октобарску револуцију. Другим ријечима самоуправни социјализам, који ће тек касније бити идејно осмишљен и елабориран као друштвено политички систем — јавиће се као оригинална креација идеја Октобарске револуције.

Иако је КПЈ била једна од најбољих пропегатора идеја Октобра, она није безусловно прихватила све што је долазило из комунистичког центра. Залажући се за критички однос према искуствима Октобра, она је била и за критичан однос према сопственом путу и конкретним условима, који нису схваћени као једини и најбољи. То је, уосталом, руководеће начело актуелног Програма СКЈ — у коме се каже да ништа није толико савршено и напредно да не би могло бити замјeњено бољим и напреднијим. У томе начелу садржан је и критички став према прошлости и филозофски поглед на будућност.

Zoran Lakić

LE FACTEUR MORAL DE LA REVOLUTION D'OCTOBRE DANS LA
GUERRE DE LIBERATION NATIONALE ET LA REVOLUTION DE
YUGOSLAVIE 1941—1945

R e s u m é

L'écho de la Révolution d'octobre embrassa vite notre pays. Les idéés d'Octobre vivaient dans le travail politique et théorique organisé, initié et dirigé par le Parti communiste de Yougoslavie. La littérature politique, professionnelle et scientifique sur l'Octobre est nombreuse. L'URSS s'identifie avec l'Octobre. On accentue les expériences positives de sa création socialiste; on les presque glorifie. De l'autre côté on néglige les difficultés et passe sous silence sur certaines faiblesses.

Un travail politique ainsi organisé dans la période entre les deux guerres de 1918—1941, exerce une influence forte sur la formation de la conscience révolutionnaire et socialiste. Elle se manifeste par la conduite politique quotidienne, par la force créatrice nationale. La force créatrice artistique est aussi motivée par les réalisations en l'URSS, consacrée aux personnes d'Octobre. Dans la conscience du peuple l'Octobre est un symbole de force et d'héroïsme, d'égalité et de justice, d'humanité et de démocratie, un symbole d'une ascension permanente.

En modèle sur l'Octobre, le peuple dans la guerre et la révolution de 1941—1945, en forme, durant les luttes, ses héros, de nouvelles valerus et aspire vers de nouvelles retaliation. Tout cela se manifeste par les noms des unités partisans, pendant les célébrations des fêtes du prolétariat international, par le travail des institutions de la guerre de libération nationale et enfin par le désir que tout cela selon l'exemple de l'expérience soviétique. De nombreuses proclamations des dirigeants du Parti se terminaient par des paroles à l'honneur de l'Octobre et de l'URSS. Il y en a beaucoup d'exemples où les documents partisans se terminaient par: L'armée rouge est avec nous — La

victoire est à nous!, au lieu de ce qui était généralement accepté: Mort au fascisme — Liberté au peuple!

Dans une telle loyauté envers l'Octobre était entretissé le facteur traditionnel commè une expression des liens historiques entre nos peuples et l'Empire russe. Le facteur traditionnel était si fort que même les formations ennemis des ustaša et des tchetniks n'osaient pas l'ignorer, car les masses nationales soutenaient ceux qui se présentaient comme amis de l'URSS.

Dans les observatinos finales on est arrivé à la conclusion que le facteur de la Révolution d'octobre fit une influence forte sur la détermination politique du peuple de sorte qu'il agit en donnant une direction sur h'établissement des institutions du mouvement de libération nationale et qu'il fut un motif d'héroïsme individuel et collectif. De l'autre côté ce même facteur ralentissait l'expression spécifique de la guerre de libération nationale et de la révolution de Yougoslavie, qui va se sentir plus fort pendant les premières années de l'édification socialiste après la guerre.